

Історія з Катехизмом Католицької Церкви

ОЛЕКСІЙ БРАСЛАВЕЦЬ

28 ЛИСТОПАДА 2018

Для мене історія з катехизмом розпочалася далекого 1985 року, коли я вперше почув про катехизм як метод навчання – на курсі педагогіки в тоді ще глибоко радянському київському педагогічному училищі. Мої викладачі на диво схвально розповідали про катехитичний метод запитання-відповіді як один із найефективніших у справі навчання дітей. А 1987 року київський священник Ян Крапан вручив мені й мій перший Катехизм – надруковану на цигарковому папері через так звану копірку «сліпу десяту» копію.

Фото: Lawrence Lew OP

Досі не знаю, що за текст мені довелося тоді читати. Вочевидь, це був аматорський переклад із якогось «популярного катехизму», написаного для таких, як я, католиків-початківців. Проте сам образ товстеного тому, де містяться систематизовані відповіді на найактуальніші на той момент для мене питання віри, досі стоїть перед очима. Маю визнати, він і сьогодні мене вражає, адже чи не найкраще показує здатність католицької методики розкласти й систематизувати різноманітний навчальний матеріал.

Отже, для мене катехизм став методом вивчення віри – по суті, саме так і можна було б визначити його роль у католицькому житті. Та йдеться не лише про педагогічний жанр: із часів Тридентського собору це ще й офіційний документ Церкви, призначений для того, аби систематизовано подати читачам істини віри.

Початки

Це може здивувати, однак у двотисячолітній історії Католицької Церкви питання про катехизм як документ доволі молоде: років йому лише з 450. Перший офіційний Катехизм був оприлюднений лише після Тридентського собору. Однак це не означає, що доти Церква не намагалась узагальнити досвід передання істин віри. Одним із найраніших документів катехизмового характеру було Дідахе – «Вчення Господа народам через дванадцятьох апостолів», яке походить із кінця I – початку II століття. Проте його довго вважали втраченим, а віднайшли тільки наприкінці XIX століття.

У Середньовіччі, попри бурхливий розвиток богослов'я, саме слово «катехиза» майже зникло з публічного вжитку – справа передання основ віри перейшла до компетенції родини, батьків і хрещених.

Катехизмовий характер мали збірки передхрещальних повчань IV століття: Кирила Єрусалимського, святого Йоана Золотоустого й Амвросія Медіоланського. Особливе місце мав катехизмовий твір святого Августина «De catechizandis rudibus» («Про катехизацію початківців»), створений між 399 та 405 роками, та він не був загальноцерковним документом, а містив конкретні відповіді на запитання диякона з Карфагена, який звернувся до єпископа по настанови для тих, хто лише розпочинає християнський шлях.

У Середньовіччі, попри бурхливий розвиток богослов'я, саме слово «катехиза» майже зникло з публічного вжитку – справа передання основ віри перейшла до компетенції родини, батьків і хрещених. Однак у цю епоху виникають книжки, уже названі катехизмами: адресовані вони були здебільшого дітям, та й то з багатих родин, зважаючи на технологію створення книжки, яка до середини XV століття була рукописна, а тому надзвичайно дорога. І лише поява книгодрукарства дозволила продукувати відносно дешеві популярні катехизми для дітей і простих вірних.

3 доручення Тридентського собору

Зважаючи на поширення Реформації, Тридентський собор (1545–1563) зокрема зосередив увагу на проблемах усвідомленого сприйняття основ католицької віри. Так народилася ідея створити загальноцерковний документ, який містив би синтез доктрини віри й був придатний для використання в повсякденному душпастирстві. У цьому контексті своєрідною точкою відліку й викликом для соборних отців стали Малий і Великий катехизми Мартіна Лютера (1529). Останній навіть увійшов у «Книгу згоди», збірник лютеранських віросповідних текстів, ставши по суті канонізованою частиною догматики. Саме тому отці Тридентського собору поставили питання не так про потребу створення доктринального підручника чи про реакцію на катехитичну діяльність Лютера, як про новий, нормативний тип катехизму. Ідею схвально сприйняли, але реалізовували неквапно, і лише наприкінці собору Папа Пій IV створив спеціальну комісію, керувати роботою якої доручив Карлу Боромео. Завдання комісії полягало в тому, щоби сформувати остаточний корпус текстів нового Катехизму під офіційною назвою «*Catechismus ex decreto Concilii tridentini ad parochos*» («Катехизм за декретом Тридентського собору для настоятелів парафій»). Остаточний текст, який випрацювала комісія, затвердив 1566 року вже Пій V. Тому цей документ має кілька назв: Римський катехизм, Тридентський катехизм або ж Катехизм святого Пія V.

Отці Тридентського собору поставили питання не так про потребу створення доктринального підручника чи про реакцію на катехитичну діяльність Лютера, як про новий, нормативний тип катехизму.

Римський катехизм був призначений не безпосередньо для вірних, а для священників і проповідників, яким слугував нормативним довідником у сфері формації. Його офіційний текст – звернімо увагу, як і версія з XX століття – вочевидь, потребував адаптації для простих священників і вірян. Тож уже через 30 років після оприлюднення Римського катехизму з'явилося його популярне тлумачення (1597), створене під керівництвом єзуїта Роберта Белларміна. Малий катехизм і Катехизм кардинала Белларміна були перекладені на півсотні мов і витримали чотириста видань, залишаючись у житку аж до I Ватиканського собору (1869–1870). Наступною адаптацією Римського катехизму став Катехизм святого Пія X, який вийшов друком 1908 року. Невеличке – близько 50 сторінок – видання підготував кардинал

П'єтро Гаспаррі, славетний куріаліст і каноніст, автор першого Кодексу канонічного права, творець і реалізатор концепції Латеранських угод. Особливий склад мислення кардинала Гаспаррі, вочевидь, і зумовив лаконічність і чіткість формулювань у Катехизмі святого Пія Х.

Катехизм II Ватиканського собору

Римський катехизм ніс на собі знак свого часу, Контрреформації, і звучав у тональності апологетики й полеміки з реформатськими поглядами. Після II Ватиканського собору ж очевидною стала справа регулярної та систематичної формації вірних, що означало докорінний перегляд підходів до катехизаційної діяльності. Саме тому виникла нагальна потреба створити новий документ.

Початком народження сучасного Катехизму Католицької Церкви вважають Надзвичайний синод єпископів Католицької Церкви 1985 року. Тут говорили про створення компендіуму католицького вчення про віру й мораль, на основі якого партикулярні Церкви могли б розробляти відповідні документи, адаптовані до умов конкретних країн. Як і Римський катехизм, він мав бути адресований насамперед єпископам і духовенству.

Щоб утілити цю ідею, Йоан Павло II створив комісію, до складу якої ввійшли дванадцять кардиналів і єпископів із різних країн світу. Очолив комісію кардинал Йозеф Рацінгер, префект Конгрегації віровчення, а секретарем редакційного комітету став отець – нині вже кардинал – Крістоф Шенборн ОР. Як пишуть дослідники, загальна концепція ККЦ належала кардиналові Рацінгеру, а за безпосередню роботу відповідав саме отець Шенборн. Ці обставини вкрай важливі для того, аби зрозуміти центральну особливість методології ККЦ: вони обоє здобули інтелектуальний і духовний вишкіл в умовах, коли томістичний метод був стандартом для підготовки священиків. А отець Шенборн ще й належав до Ордену Проповідників, що не могло не вплинути на його підхід до укладання й систематизації текстів. Усе це підказує, що ККЦ необхідно читати у світлі богословської думки святого Томи Аквінського. Крім того, перший варіант тексту ККЦ був написаний французькою – мовою філософської школи неотомізму, яка завдяки Жаку Марітенові здобула неформальне лідерство в католицькому богослов'ї XX століття.

Після II Ватиканського собору очевидною стала справа регулярної та систематичної формації вірних, що

означало докорінний перегляд підходів до катехизаційної діяльності.

Далі текст опрацювала група з сорока експертів у сфері катехитики, а після того його надіслали на розгляд трьом тисячам єпископів з усього світу. «Єпископська експертиза» додала до проекту 25 тисяч поправок і пропозицій – і можна уявити, яка колосальна робота чекала на редакційну комісію. Не полегшувало справи й те, що працювали французькою, а офіційну версію тексту необхідно було подати латиною. Нарешті, після уніфікації мови та стилістики, комісія одногосно схвалила проект і надіслала на розгляд Йоану Павлові II, який 11 жовтня 1992 року Апостольською конституцією «Fidei depositum» («Зберігати депозит віри») офіційно оприлюднив новий Катехизм Католицької Церкви.

Як і з Римським катехизмом, із ККЦ виникли деякі прикладні й дидактичні проблеми. «Видання 1992 року Катехизму Католицької Церкви стало проявом турботи Церкви про передання здорової доктрини віри. Однак він виявився доволі складний для сучасної людини. Доволі довгий і складний розгляд кожної теми не сприяв тому, щоб цей текст набув поширення серед вірян. Потрібен був синтетичний і коротший Катехизм, який би просто та зрозуміло подавав суттєві правди віри й католицької моральності», – так пояснив найбільшу проблему з ККЦ отець Войцех Осялий, керівник катехитичного відділу дієцезіальної курії в Ловичі (Польща). Тому в лютому 2003 року Папа Йоан Павло II скликав спеціальну комісію, яка під керівництвом кардинала Йозефа Рацінгера два роки опрацьовувала текст ККЦ, створюючи Компендіум катехизму Католицької Церкви. Його затвердив та опублікував 28 червня 2005 року вже Папа Бенедикт XVI, який так визначив мету Компендіуму: «Це своєрідний путівник, який дозволяє одним поглядом охопити усю панораму католицької віри».

Український переклад Катехизму був надрукований 2002 року, а Компендіуму – 2008; обидва побачили світ стараннями УГКЦ.

